

พุทธปณิธาน : ความคาดหวังของพระพุทธเจ้า ต่อการทำหน้าที่ของพุทธบริษัท

ประสิทธิ์ กุลบุญญา, สุชาติ บุษยชญานนท์, สุเนตร ชัยปายาง, รัตนะ ปัญญาภา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

อีเมล : prasit.k@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความคาดหวังของพระพุทธเจ้าต่อการปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธหรือพุทธบริษัท โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรากฏในมหาปริณีพพานสูตร โดยพระพุทธองค์มุ่งหวังให้ชาวพุทธมีความแก้วกล้า ฉลาดหลักแหลมในพระธรรมวินัยอันเป็นสาเหตุหลักของความอยู่รอดของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอหน้าที่ในการตอบสนองพุทธปณิธานของพุทธบริษัท 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มคฤหัสถ์ ควรสนองด้วยการศึกษาพระธรรมวินัย สอดส่องดูแลอุปถัมภ์ในการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ และปกป้องพระพุทธศาสนา เมื่อมีคนทำให้คำสอนพระพุทธศาสนาคลาดเคลื่อน ส่วนหน้าที่ในการตอบสนองพุทธปณิธานของพระสงฆ์หรือพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิต คือ การศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ทำตัวเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ด้วยกัน และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: ความคาดหวัง, พระพุทธเจ้า, หน้าที่, พุทธบริษัท

Buddha Panidhana : The Buddha's Expectation on the Functioning of Buddhist Groups

Prasit Kunbunya, Suchat Butchayanont, Sunate Chaipayang, Rattana Panyapa

Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ubon Ratchathani Rajabhat University

Email : prasit.k@ubru.ac.th

Abstract

This article aims to present the Buddha's expectation on functioning of Buddhists especially those appearing in the Mahaprinibhana Sutta. He expected Buddhists to be brave and clever in the Dhamavinaya as the main cause for Buddhism survival. It also presents the duty of responding to the Buddhist expectation of the two major Buddhist groups, namely, the layman's group should respond by studying the Dharma disciplines, observing the patronage of monks and protecting Buddhism in the case of making Buddhist thought wrong. But Buddhist monks should response the Buddha's expectation by studying and practicing the Buddhist Discipline, acting as a the good role model of the priest together, and publish Buddhism.

Keywords: Buddha, Expectation, Function, Buddhist Groups

บทนำ

การดำรงรักษาพุทธศาสนาให้คงอยู่ ทั้งด้านศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล และศาสนธรรม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า 4 กลุ่มที่เรียกว่า พุทธบริษัท 4 อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งจำแนกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายบรรพชิต ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี และฝ่ายคฤหัสถ์ ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา แม้ปัจจุบันนี้จะไม่มียุคสมัย แต่ยังมีกลุ่มภิกษุสาวกที่ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ นอกจากนี้ กลุ่มคฤหัสถ์ คือ ชาวบ้าน ประชาชน รวมทั้งข้าราชการ จากหน่วยงานต่าง ๆ ก็ถือว่าอยู่ในกลุ่มพุทธบริษัทที่ทำหน้าส่งเสริม สนับสนุนกิจการพุทธศาสนาให้เอื้อต่อการเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของสังคม ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวตามแต่ละประเด็นตามลำดับ

พุทธบริษัท คือ ใคร

คำว่า “พุทธบริษัท” หมายถึง หมู่ชนที่นับถือพุทธศาสนา แบ่งเต็มรูปแบบเป็น 4 พวก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ภาษาบาลีใช้คำว่า “พุทธปริสา” เป็นคำที่มีใช้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มาช้านาน เป็นคำที่ใช้พูดและเขียนในภาษาไทยมาช้านาน แต่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แม้ในฉบับ พ.ศ.2554 (ทองย้อย แสงสินชัย, 2557) คำว่า “บริษัท” เรามักเข้าใจกันในความหมายว่า องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อประกอบธุรกิจทางการค้า คือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า commercial company แต่ “ปริสา - บริษัท” ในบาลีสันสกฤตมิได้มีความหมายเฉพาะเช่นนี้ ส่วนคำว่า พุทธ (เขียนแบบบาลีเป็น “พุทธ”) แปลตามศัพท์ได้เกือบ 20 ความหมาย แต่ที่เข้าใจกันทั่วไป แปลได้หลายความหมาย ได้แก่ 1) ผู้รู้ = รู้สรรพสิ่งตามความเป็นจริง 2) ผู้ตื่น = ตื่นจากกิเลสนิทรา ความหลับใหลมกมาย และ 3) ผู้เบิกบาน = บริสุทธิ์ผ่องใสเต็มที่ ความหมายที่เข้าใจกันเป็นสามัญ หมายถึง “พระพุทธเจ้า” “พุทธ” ในภาษาไทย บางกรณีอาจหมายถึง “ศาสนาพุทธ” และบางกรณีอาจหมายถึง “ผู้นับถือศาสนาพุทธ” หรือ “ชาวพุทธ” ก็ได้ เมื่อรวม พุทธ+ปริสา = พุทธปริสา เป็น พุทธบริษัท หมายถึง หมู่ชนที่นับถือพุทธศาสนา แบ่งเต็มรูปแบบเป็น 4 พวก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา (ทองย้อย แสงสินชัย, 2557)

พุทธบริษัททั้ง 4 หมายถึง คนสำคัญ 4 กลุ่ม ผู้เป็นหลักในการขับเคลื่อนพุทธศาสนาให้อยู่รอดปลอดภัย กำเนิดตามลำดับพร้อม ๆ กับการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยบุคคลหรือศาสนบุคคล 4 กลุ่ม คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และ อุบาสิกา หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว บริษัทกลุ่มแรกที่เกิดขึ้นคือ ภิกษุ จากการที่พระพุทธเจ้าประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งนับเป็นภิกษุบริษัทกลุ่มแรก เมื่อทรงประกาศพระศาสนาเรื่อยมา ได้กำเนิดอุบาสก อุบาสิกา และภิกษุณีตามลำดับ ตามที่แก้ว ขิดตะขบ (2558) ได้อธิบายรายละเอียดไว้ในหนังสือ คู่มือพุทธศาสนิกชน ดังนี้

ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ทรงเรียกสาวกของพระองค์ใน ความหมายโดยรวมว่า บริษัท ซึ่งคำว่า บริษัท แปลว่า หมู่ กลุ่ม หรือพวก หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคน หรือพวกคนที่รวมกัน ในที่นี้หมายเฉพาะหมู่ชนหรือชุมชนชาวพุทธ ที่รวมตัวร่วมกันประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนา ที่เรียกว่า พุทธบริษัท 4 ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชนชาวพุทธ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

ภิกษุบริษัท หมายถึงกลุ่มบวชเพศหรือพวกกุลบุตรผู้มองเห็นภัยในสังสารวัฏ (การเวียนว่ายตายเกิด) จึงสละชีวิตครองเรือนเข้ามาบวช เป็นพระภิกษุบำเพ็ญสมณธรรมในพุทธศาสนาเพื่อประพฤติพรหมจรรย์มุ่งทำที่สุดแห่งวัฏฏทุกข์ แม้เด็กชายที่บรรพชาเป็นสามเณรผู้ถือศีล 10 ลิกขาบท ก้อนุโลมเข้าในภิกษุบริษัทนี้ด้วย

ภิกษุณีบริษัท หมายถึงกลุ่มสตรีเพศหรือพวกกุลธิดา ในสมัยพุทธกาลที่มีศรัทธาเข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ในพุทธศาสนา ภิกษุณีสงฆ์ได้ขาดการสืบต่อในปัจจุบัน พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้ถือกันว่าไม่มีภิกษุณีสงฆ์แล้ว เพราะขาดการสืบต่อกระบวนการขั้นตอนอุปสมบทดังกล่าวมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 4-5

อุบาสกบริษัท หมายถึง กลุ่มบวชเพศที่รับฟังธรรมของพระพุทธเจ้า แล้วเกิดความศรัทธาเลื่อมใส แต่ไม่พร้อมที่จะสละชีวิตครองเรือนเข้ามาประพฤติ พรหมจรรย์บวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนา จึงปฎิญาณตนขอเป็นผู้ใกล้ชิดเข้าถึง พระรัตนตรัย

อุบาสิกาบริษัท มีความหมายและคุณสมบัติเหมือนกันกับ อุบาสก ต่างแต่เป็นสตรีเพศเท่านั้น ปัจจุบันมีสตรีผู้ปลงผม นุ่งขาว ห่มขาว สมาทานศีล 8 โดยเคร่งครัด ที่เรียกว่า แม่ชี ก็อนุโลมเข้าในอุบาสิกาบริษัทนี้

ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้มีการบัญญัติคำใช้เรียก แทนคำว่า พุทธบริษัท โดยมีความหมายใกล้เคียงกันหรือใช้แทนกันได้ขึ้นมาอีกคำหนึ่ง คือคำว่า พุทธศาสนิกชน ซึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า ผู้ที่นับถือพุทธศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) หมายถึง คนที่ตกลงใจน้อมรับนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำตัว ประจำชีวิต ยินดีที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา เต็มใจที่จะปฏิบัติตามหลักธรรม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

พุทธปณิธาน : พระพุทธเจ้าคาดหวังกับพุทธบริษัทอย่างไร

ในมหาปรินิพพานสูตร ได้แสดงคุณสมบัติของ “พุทธบริษัท” ไว้ชุดหนึ่ง ดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับพระยามารว่า "มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลาย..ภิกษุณีทั้งหลาย..อุบาสกทั้งหลาย..อุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้วักلاء ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรือนกับอาจารย์ของตนแล้วยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราปรึวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบริ้อยโดยชอบธรรมไม่ได้" (ที.ม.(ไทย) 10/168/113-114) แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงคาดหวังให้พุทธบริษัทมีความเฉียบแหลม

แตกฉานในพระธรรม ฝึกฝนอบรม ปฏิบัติตนจนสามารถบอกกล่าว สั่งสอน ประกาศศาสนาต่อไปได้ ที่สำคัญคือ พุทธบริษัทควรจะสามารถในการตอบโต้ข้อกล่าวหาขัดแย้งตามหลักธรรมในพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ตามคำที่ว่า ธรรมมีปาฏิหาริย์ปราปรึวาท ซึ่งหมายถึง หลักธรรมที่เป็นมหัศจรรย์สามารถชี้แจงผู้อื่นให้เห็นแจ่มแจ้งได้

จากพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในมหาปริณิพพานสูตร พระพุทธเจ้าทรงมีปณิธานที่เรียกว่าพุทธปณิธานทั้งสิ้น 4 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 トラบเท่าที่ภิกษุยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ลั้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นต้น พระองค์จะไม่ปรินิพพาน

ประการที่ 2 トラบเท่าที่ภิกษุณียังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ลั้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นต้น พระองค์จะไม่ปรินิพพาน

ประการที่ 3 トラบเท่าที่อุบาสกยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ลั้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นต้น พระองค์จะไม่ปรินิพพาน

ประการที่ 4 トラบเท่าที่อุบาสิกายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ลั้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นต้น พระองค์จะไม่ปรินิพพาน

พุทธปณิธานทั้ง 4 ประการนี้ สมควรอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะได้นำมาศึกษา และประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเพื่อเป็นปฏิบัติบูชาต่อพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งมีพระมหากรุณาคุณต่อชาวโลกอย่างแท้จริง เพื่อความดำรงอยู่ของพุทธศาสนา โปรดพิจารณาจากบทสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับพระกิมพิละ ต่อไปนี้

พระกิมพิละ “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุปัจจัยให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว”

พระพุทธเจ้า “กิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้
1. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในศาสดา 2. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในธรรม 3. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในสงฆ์ 4. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในสิกขา 5. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงกันและกัน

กิมพิละ นี่แลเหตุปัจจัยให้สัทธรรมไม่ดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคต ปรินิพพานแล้ว”

พระกิมพิละ “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว”

พระพุทธเจ้า “กิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้
1. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรงในศาสดา 2. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรงในธรรม 3. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรงในสงฆ์ 4. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรงในสิกขา 5. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรงกันและกัน
กิมพิละ นี่แลเป็นเหตุปัจจัยให้สัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว”

(อง.ปญจก.(ไทย) 22/201/344)

โดยนัยแห่งคำถามและคำตอบนี้ จะเห็นได้ว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสังฆธรรมคำสอนของพระองค์จะอยู่ได้นานหรือไม่ได้นานขึ้นอยู่กับพฤติกรรมหรือการกระทำของพุทธบริษัท 4 คือ

- 1) ภิกษุ คือ นักบวชชาย มีศีล 227 ข้อเป็นวัตรปฏิบัติ
- 2) ภิกษุณี คือ นักบวชหญิง มีศีล 311 ข้อเป็นวัตรปฏิบัติ และจะต้องอุปสมบทจากสงฆ์สองฝ่าย คือ จากภิกษุณีสงฆ์ และภิกษุสงฆ์ จึงจะเป็นนางภิกษุณีโดยสมบูรณ์
- 3) อุบาสก คือ คฤหัสถ์ผู้ชาย ผู้เข้าถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ และสมาทานอุโบสถศีลหรือศีล 8 เป็นประจำหรืออย่างน้อยทุกวันขึ้น และแรม 15 ค่ำ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า วันพระใหญ่
- 4) อุบาสิกา คือ คฤหัสถ์ผู้หญิง เข้าถึงพระรัตนตรัย และมีข้อวัตรปฏิบัติในทำนองเดียวกับอุบาสก

พุทธบริษัท 4 ประเภทนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า ถ้าวันใดไม่เคารพไม่ยำเกรงในพระศาสดาในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในที่นี้จะหมายรวมถึงพระวินัยอยู่ด้วย และสุดท้ายไม่เคารพกันและกันในกลุ่มเดียวกัน ก็จะเป็นเหตุให้พระธรรมวินัยเสื่อมสูญได้ ในทางกลับกัน ถ้าพุทธบริษัท 4 เคารพยำเกรงในพระศาสดา เป็นต้น พระสังฆธรรมก็ตั้งอยู่ได้นาน ถ้าไม่ปฏิบัติตามพระสังฆธรรมหรือพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าฝากฝังไว้เป็นดวงตัวแทนพระองค์ หรือเป็นศาสดาแทนพระองค์ ดังที่พระพุทธพจน์ที่ได้ตรัสไว้ก่อนปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (โย โว อานนท มया ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญุตโต โส โว มมจฺเจน สตถา) (ที.ม. (ไทย) 10/216/164) โดยไม่มีการล่วงละเมิดพระวินัยในส่วนที่เป็นข้อห้าม หรือไม่ปฏิบัติตามส่วนที่เป็นข้ออนุญาต ก็ถือได้ว่าไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา และเป็นเหตุให้พุทธศาสนาศาสนาเสื่อมได้ในที่สุด

พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ควรสนองพุทธปณิธานอย่างไร

หน้าที่หลักของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์นอกจากการปฏิบัติธรรมตามแนวพุทธศาสนาแล้ว ยังต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนให้พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตได้ปฏิบัติธรรมในพระธรรมวินัยและสืบทอดพุทธศาสนาให้ยั่งยืนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

อุบาสกธรรม 5 : แนวคิดหลักในการดำรงตนของพุทธศาสนิกชน

ในอังกุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหลักการดำรงตนในฐานะอุบาสกอุบาสิกาชั้นนำ อุบาสก อุบาสิกาที่ดี ที่เรียกว่า อุบาสกธรรม 5 ประการ ดังปรากฏในพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม 5 ประการ เป็นอุบาสกแก้ว เป็นอุบาสกปทุม และเป็นอุบาสกบุณชริก ธรรม 5 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. เป็นผู้มืศรัทธา 2. เป็นผู้มืศีล 3. เป็นผู้ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกกรรม ไม่เชื่อมงคล 4. ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้ 5. ทำอุปการะในศาสนานี้ ก่อน ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้แล เป็นอุบาสกแก้ว เป็นอุบาสกปทุม และเป็นอุบาสกบุณชริก”(อง ปญจก.(ไทย) 22/175/293) จากพุทธพจน์ดังกล่าว อาจสรุปความได้ว่า

1) มีศรัทธา เชื่อมีเหตุผล มั่นในคุณพระรัตนตรัย
2) มีศีล อย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล 5
3) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล มุ่งหวังผลจากการกระทำ มิใช่จากโชคลาง หรือสิ่งที่ตื่นกันไปว่า ชลิ่งศักดิ์สิทธิ์

4) ไม่แสวงหาทักษิไณยนอกหลักคำสอนนี้
5) เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพุทธศาสนา

แก้ว ขิดตะขบ (2558) ได้อธิบายอุบาสกธรรม 5 ประการดังกล่าวว่า ผู้ที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะโดยสมบูรณ์ได้ชื่อว่าเป็น อุบาสก-อุบาสิกา ซึ่งมีความหมายว่า ผู้นั่งใกล้คือเข้าถึงพระรัตนตรัย โดยคำว่า อุบาสก หมายถึง ชายผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย ส่วนคำว่าอุบาสิกา หมายถึง หญิงผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย โดยควรมีหลักธรรมของอุบาสก-อุบาสิกาที่ดีที่เรียกว่าอุบาสกธรรม 5 ประการคือ

1) ประกอบด้วยศรัทธา (ศรัทธา) คือ ต้องมีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย อย่างมั่นคงโดยไม่หวั่นไหว ไม่แกว่งไกว ถือธรรมเป็นใหญ่และสูงสุด มีความเชื่อ ที่กำกับควบคุมด้วยปัญญา คือเชื่อในบุคคลและสิ่งที่ควรเชื่อตามหลักศรัทธาในพุทธศาสนาที่กำหนดไว้ 4 ประการ คือ เชื่อว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระ อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองจริง เชื่อว่ากรรมดีกรรมชั่ว มีอยู่จริง เชื่อว่าผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีอยู่จริง และเชื่อว่าสรรพสัตว์มีกรรมเป็นของตน ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

2) มีศีลบริสุทธิ์คือต้องมีศีล 5 และ/หรือศีล 8 อันเป็นศีลของอุบาสก-อุบาสิกาโดยตั้งใจสมาทานรักษาศีลนั้นไม่ให้ต่างพร้อยหรือไม่ให้ขาด รวมถึงต้องประพฤติปฏิบัติตนให้ดำรงตั้งมั่นอยู่ในหลักธรรมปฏิบัติในพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นคนดีมีศีลธรรม โดยน้อมนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ ในการดำรงชีวิตประจำวัน และประกอบอาชีพสุจริตที่เป็นแบบอย่างของสังคมด้วย

3) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือเชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล คือต้องเป็นผู้มุ่งหวังผลจากการกระทำ ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนตามเหตุผล โดยไม่ตื่นข่าวเล่าลือเชื่อถือโชคลางหรือสิ่งที่คนนิยมว่าหลังว่าศักดิ์สิทธิ์และไม่หวังผลจากการขออำนาจสิ่งศักดิ์ดลบันดาล เพราะพุทธศาสนาสอนไม่ให้ถือเช่นนั้น แต่สอนให้เชื่อว่าทุกชีวิตมีกรรมเป็นของของตน ใครทำดีก็จักได้รับผลดีใครทำชั่วก็จักได้รับผลชั่ว เปรียบเหมือนการหว่านพืช คือหว่านพืชเช่นไร ย่อมได้รับผลเช่นนั้น

4) ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพุทธศาสนา คือต้องไม่ยอมเชื่อถือ ไม่ยินดีไม่ปฏิบัติศาสนบุญกิจหรือเข้าร่วมพิธีต่าง ๆ อันมิใช่หลักหรือวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา โดยแสวงหาแต่ทักษิไณยบุคคล คือพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในพุทธศาสนานี้ที่ควรแก่ทักษิณา (ของทำบุญ) และจัดเป็นเนื่อนาบุญชั้นยอดของชาวโลกเท่านั้น

5) บำเพ็ญบุญเฉพาะในพุทธศาสนา คือต้องมีความคิดริเริ่มดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุนกุศลบุญกิจในพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น สามารถเป็นผู้ชักนำ หรือเป็นแกนหลักในการทำนุบำรุงให้การอุปถัมภ์คุ้มครององค์ประกอบของพุทธศาสนาทั้งในด้านศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนสถาน

ศาสนวัตถุและศาสนพิธีเมื่อจะประกอบบุญกิจบำเพ็ญกุศลมีการถวายทานเป็นต้น ก็มุ่งมั่นตั้งใจ ทำใน ภารกิจสูงส่งก่อน แล้วจึงควรทำบุญตามลัทธิศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ไม่ขัดต่อหลักการ สำคัญของพุทธศาสนา

ผู้ประกอบด้วยคุณธรรม 5 ประการดังกล่าวนี้จึงชื่อว่า อุบาสก-อุบาสิกา คือผู้เข้าถึง พระ รัตนตรัยอย่างแท้จริง ซึ่งเรียกว่า อุบาสกธรรตน์ (อุบาสกแก้ว) อุบาสกปทุม (อุบาสกดอกบัว) และนับว่า เป็นชาวพุทธชั้นนำเพราะมีคุณสมบัติ ที่เป็นแบบอย่างแก่ชาวพุทธทั่วไปได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

อุบาสกธรรม 7 : พันธกิจหลักของพุทธศาสนิกชน

นอกจากอุบาสกธรรม 5 ประการข้างต้นอันถือเป็นแนวปฏิบัติหลักโดยส่วนตนของ พุทธศาสนิกชนแล้ว ยังมีพันธกิจคือกิจที่ต้องทำในฐานะพุทธศาสนิกชนเพื่อประโยชน์ในการดำรง ปกป้อง และความยั่งยืนของพุทธศาสนาด้วย หลักการนี้เรียกว่า อุบาสกธรรม 7 ปรากฏตามพระพุท พงนในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาตความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 7 ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ อุบาสก ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 7 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ อุบาสก ธรรม 7 ประการ อะไรบ้าง คือ 1.ไม่ละเลยการเยี่ยมเยียนภิกษุ 2.ไม่ ทอดทิ้งการฟังสัทธรรม 3.ศึกษาในอริศีล 4.มีความเลื่อมใสมากในภิกษุผู้เป็น เถระ ผู้เป็นนวกะ และผู้เป็นมัชฌิมะ 5.ฟังธรรมอย่างไม่คอยคิดโต้แย้งเพ่งโทษ 6.ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้ 7.ทำอุปการะในศาสนานี้ก่อน ภิกษุ ทั้งหลาย ธรรม 7 ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่อุบาสก” (อจ.สตตก.(ไทย) 23/29/45)

ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2546ค) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อความ เจริญของอุบาสก หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมปทาของอุบาสก (สมบัติของอุบาสก) 5 ประการ คือ

- 1) ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระภิกษุ (not to fail to see the monks)
- 2) ไม่ละเลยการฟังธรรม (not to neglect to hear the Teaching)
- 3) ศึกษาในอริศีล (to train oneself in higher virtue)
- 4) มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปุนกลาง (to be full of confidence in the monks, whether elder, newly ordained or mid-term)
- 5) ไม่ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะคอยเพ่งโทษติเตียน (to listen to the Dhamma not in order to criticize)
- 6) ไม่แสวงหาทักษิณภายนอกหลักคำสอนนี้ (not to seek for the gift-worthy outside of the Buddha's teaching)
- 7) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์ บำรุงพุทธศาสนา (to do his first service in a Buddhist cause)

พุทธบริษัทควรเลิกละความประพฤตชั่วทุกอย่างจนเต็มความสามารถ และพยายามสร้างกุศล สำหรับตนให้พร้อมเท่าที่จะสร้างได้ พร้อมพยายามชำระจิตใจให้ผ่องใสอยู่เสมอด้วยการพยายามทำตามคำสอนในหลักการของพุทธศาสนา

พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตควรสนองพุทธปณิธานอย่างไร

พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตประกอบด้วยภิกษุและภิกษุณี ปัจจุบันเหลือเพียงภิกษุ และอนุโลมสามเณรเข้าในกลุ่มภิกษุนี้ด้วย

คำว่า “ภิกษุ” เป็นคำภาษาสันสกฤต ส่วน “ภิกขุ” เป็นคำภาษาบาลี หมายถึงนักบวชชายในพุทธศาสนา แปลตามคำศัพท์ว่า ผู้ขอ คือ สละโลก สละเคหสถาน และสละทรัพย์สินสมบัติ เพื่ออุทิศตนศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัยที่ผู้อื่นให้คนจำนวนมากในสมัยพุทธกาลได้ออกบวชถือเพศบรรพชิต มิได้ประกอบอาชีพ อยู่ได้ด้วยปัจจัยที่ผู้เลื่อมใสนำมาให้ ก็ถือว่าเป็นผู้ขอเหมือนกัน แต่ไม่เรียกว่าภิกษุ เรียกว่า ดาบสบ้าง มุนีบ้าง ฤๅษีบ้าง ส่วนไทยใช้คำเรียกนักบวชชายในพุทธศาสนา เช่น พระภิกษุ พระสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ (दनัย ไซโยธยา, 2543) พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตนี้มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. หน้าที่ของพระสงฆ์ในการประพฤตตนเป็นแบบอย่างของกันและกัน

พระภิกษุต้องหมั่นพิจารณาตนเอง คือ พิจารณาเตือนใจตนเองอยู่เสมอตามหลักปัพพชิตอธิกขมปิฎก (ธรรมที่บรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ) 10 ประการ ดังนี้

1) พระภิกษุมีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สัตแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่ง่าย จะจู้จี้ถือตัวเอาแต่ใจตนไม่ได้

2) ความเป็นอยู่ของพระภิกษุต้องพึ่งพิงผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคปัจจัย 4 โดยพิจารณา ไม่บริโภคด้วยตัณหา

3) พระภิกษุมีอากัปกริยาที่พึงทำต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกริยาใด ๆ ของสมณะพระภิกษุต้องทำอากัปกริยานั้น ๆ และยังคงต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้

4) พระภิกษุติเตียนตัวเองได้โดยศีล

5) เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังติเตียนได้โดยศีล

6) พระภิกษุจักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น

7) พระภิกษุมีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

8) วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้พระภิกษุทำอะไรอยู่ (ทำในสิ่งที่ประโยชน์หรือไม่)

9) พระภิกษุยินดีในสิ่งที่สังคยหรือไม่

10) คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญที่พระภิกษุบรรลุแล้วมีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เป็นผู้ไม่เก้อเขิน เมื่อถูกเพื่อนบรรพชิตถามในกาลภายหลัง (สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2556)

พุทธศาสนิกชนสามารถนำข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุทั้ง 10 ประการดังกล่าวมานำเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ มีทั้งหน้าที่หลักและหน้าที่รอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่พระสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่าประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าหน้าที่นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นหน้าที่หลักการของพุทธศาสนาได้ทั้งหมด จึงถือได้ว่าการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพุทธศาสนา และเป็นหลักข้อกำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ทั้งหมดของพระสงฆ์ด้วย

2. หน้าที่ของพระสงฆ์ในการศึกษาธรรม

หน้าที่ของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ปรากฏอยู่ในคำว่า “ธฺระ” ซึ่งในพุทธศาสนามี 2 อย่าง คือ คณฺธธฺระ และ วิปัสสนาธฺระ ตามที่พระสุนัน อาสยสุโณ (สำลีงาม, 2558) ได้สรุปไว้ดังนี้

1) คณฺธธฺระ : การศึกษาพระธรรมวินัย ประโยชน์ของแนวคิดเรื่องคณฺธธฺระ คือ ประโยชน์ในด้านการศึกษาปฏิบัติในศีล คือ สามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสมแก่ฐานะ สถานภาพ บทบาท หน้าที่ของตนต่อหมู่คณะและ สังคมสร้างความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย ประโยชน์ด้านสมาธิคือมีสมาธิมีสติมั่นคงจนถึงได้สมาธิใน ระดับต่าง ๆ จนถึงฌาน ทำให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และสามารถขมนิเวรณธรรมได้ประโยชน์ในด้านปัญญา คือมีปัญญาเห็นความจริงตามความเป็นจริง สามารถตัดกิเลสทั้งปวงได้

2) วิปัสสนาธฺระ : การปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ประโยชน์ของวิปัสสนาธฺระ คือ ประโยชน์ของการปฏิบัติอบรมกรรมฐานทั้ง 2 อย่าง สมถกรรมฐาน คือทำให้เกิดสมาธิเบื้องต้นจนถึงได้ฌานสมาบัติขมนิเวรณธรรมและพร้อมนำไปใช้งานด้าน ปัญญา วิปัสสนากรรมฐาน คือกรรมฐานด้านการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งสามารถตัดอวิชชาได้ เกิดปัญญาสูงสุดคือเห็นไตรลักษณ์และอริยสัจ 4 จนถึงสามารถตัดกิเลสเครื่องมัดสัตว์ให้ติดอยู่ในภพชาติ ได้เข้าถึงสภาพที่เป็นบรมสุขคือพระนิพพาน อันเป็นการตัดมูลเหตุของความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และ ความตาย ได้หมดสิ้น

สองประการข้างต้นนี้ถือว่าเป็นหน้าที่หลักของภิกษุบริษัทหรือพระสงฆ์ นอกจากนี้ ในสมณสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสหน้าที่ของสมณะคือพระสงฆ์ไว้ 3 ประการ ดังพุทธดำรัสที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย กิจที่สมณะควรทำ เป็นของสมณะ 3 ประการนี้ กิจที่สมณะควรทำ เป็นของสมณะ 3 ประการ อะไรบ้าง คือ 1.การสมาทานอธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) 2.การสมาทานอธิจิตตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง) 3.การสมาทานอธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) กิจที่สมณะควรทำ เป็นของสมณะ 3 ประการนี้แล” (อภ.เอกก.(ไทย) 20/82/309) การศึกษาพระธรรมในที่นี้ ก็คือ การศึกษาเรื่องอริศีล อริจิต และอริปัญญา ดังปรากฏในพระพุทธพจน์นี้

ศีล สมาธิ (จิต) และปัญญา เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ในพุทธศาสนาจะต้องศึกษาให้เคร่งครัด แล้วจึงจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง สิกขา 3 หรือไตรสิกขานั้นหมายถึงข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาคือฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมาย

สูงสุด คือ พระนิพพาน หน้าที่การศึกษาจะนำไปสู่การกระทำหรือการปฏิบัติที่ถูกต้องศึกษา 3 หรือ ไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง อธิจิตตสิกขา สิกขา คือ จิตอันยิ่ง เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง และอธิปัญญาสิกขา สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

4. หน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรม

การเผยแผ่ธรรมเท่ากับเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาในตัว นับเป็นหัวใจสำคัญในการสืบทอดพุทธศาสนาและเป็นการสนองตอบเจตนาของพุทธเจ้าที่ตรัสแก่พระอรหันตสาวก 60 องค์ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีสติในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนาในคมเพื่อแสดงธรรม” (วิ.ม.(ไทย) 4/32/40)

พุทธดำรัสนี่ถือเป็นคำสั่งครั้งแรกเริ่มที่ส่งพระสงฆ์สาวกไปเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ในเวลาต่อมาเมื่อมีพระสงฆ์สาวกมากขึ้นและคราวหนึ่ง พระอรหันตสาวกมาพร้อมหน้ากันแบบไม่ได้นัดหมาย จำนวน 1,250 องค์ ในวันมาฆปุณณมี คือ วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักการสำคัญที่เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ ด้วยข้อความเพียง 3 คาถาครั้งแรกเหล่าสาวก โอวาทนี้ แสดงถึงคำสอนที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา โอวาทปาฏิโมกข์ แปลว่า โอวาทหรือคำสอนที่เป็นหลักเป็นประธาน อย่างที่เรียกว่าเป็นหัวใจพุทธศาสนา และถ้าพิจารณาในเชิงหลักการเผยแผ่ จะพบว่าถือเป็นหลักในการเผยแผ่พุทธศาสนาได้ด้วย ดังความปรากฏในมหาปทานสูตรว่า “...ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในปาติโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” (ที.ม.(ไทย) 10/90/51)

หน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาตามในคาถาดังกล่าว เป็นจุดประสงค์คือหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พุทธศาสนา ที่พึงดำรงตนอยู่ในหลักปฏิบัตินี้ ในหลักการเผยแผ่ อาจสรุปได้ดังนี้

- 1) ไม่โจมตี (ได้แก่ข้อไม่กล่าวร้าย)
- 2) ไม่เบียด (ได้แก่ข้อไม่ทำร้าย)

- 3) รักษาศีล (ได้แก่ข้อสำรวมในพระปาฏิโมกข์)
- 4) ไม่เห็นแก่งิน (ได้แก่ข้อรู้ประมาณในภัตตาหาร)
- 5) ไม่เห็นแก่นอน (ได้แก่ข้อที่นั่งที่นอนอันสงัด)
- 6) ฝึกสอนใจตนเอง (ได้แก่ข้อประกอบความเพียร ฝึกฝนพัฒนาจิตของตนเอง)

การเผยแผ่ธรรมะหรือการเผยแผ่พุทธศาสนานั้น คือการทำให้พุทธศาสนาขยายกว้างออกไปให้ แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการนำคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไปทำให้ผู้เลื่อมใสนำไปประพฤติให้เกิดผลดีแก่เขาเหล่านั้น เพราะพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญคือเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข 3 ประการ คือ 1. ติष्ठมิมิกัตถะประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) 2. สัมปรายิกัตถะประโยชน์ (ประโยชน์ชาติหน้า) และ 3. ปรมัตถะประโยชน์ (ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน) (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) นอกจากนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ, 2540) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า หน้าที่ในการเผยแผ่พุทธศาสนาส่วนมากเป็นการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาในพุทธศาสนาแล้วตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ หน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนา โดยประกอบด้วย การอบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา จรรยา มารยาท และพิธีกรรมหรือแบบอย่างต่าง ๆ การทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบวินัย การหาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจพิธีและการปฏิบัติ เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยถูกต้อง หาอุบายวิธีสกัดกั้นสังฆธรรมปฏิรูปมิให้เกิดหรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี จัดหาอุปกรณ์การเรียนบางประเภทสำหรับเด็กในโรงเรียนที่ขาดสนได้ใช้เรียน

5. หน้าที่พระสงฆ์ในการรักษาธรรมวินัย

การรักษาธรรม หมายถึง การรักษาพระธรรมวินัยให้ครบถ้วนบริบูรณ์ เป็นการรักษาพุทธศาสนาไปในตัวด้วย ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของพุทธศาสนา บังคับกันไม่ให้เกิดความวิปลาสผิดเพี้ยนจากสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ บัญญัติไว้ ไม่เพิกเฉยละเลยทอดทิ้ง สิ่งที่ตรงกันข้ามกับพระธรรมวินัย สิ่งที่มีได้ทรงแสดงไว้บัญญัติไว้ที่ขัดต่อพระธรรมวินัยก็ไม่ควรกระทำ เพราะจะนำโทษทุกข์มาให้ พระสงฆ์สาวกไม่ควรเกี่ยวข้องโดยเด็ดขาด ดังพุทธดำรัสว่า

“ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า “เป็นอธรรม” ฯลฯ แสดงสิ่งที่มีใช่ วินัยว่า “เป็นวินัย” ฯลฯ แสดงวินัยว่า “มิใช่วินัย” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้ภาซิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้ว่า “ตถาคตได้ภาซิตไว้ ได้กล่าวไว้” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคต ภาซิตไว้ กล่าวไว้ว่า “ตถาคตไม่ได้ภาซิตไว้ ไม่ได้กล่าวไว้” ฯลฯ แสดงกรรมที่ตถาคตไม่ได้ประพฤติปฏิบัติมาว่า “ตถาคตได้ประพฤติปฏิบัติมา” ฯลฯ แสดงกรรม ที่ตถาคตได้ประพฤติปฏิบัติมาว่า “ตถาคตไม่ได้ประพฤติปฏิบัติมา” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้ว่า “ตถาคตได้บัญญัติไว้” ฯลฯ แสดงสิ่งที่ตถาคตได้บัญญัติไว้ว่า “ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้” ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่สุขแก่

คนหม่อมมาก เพื่อไม่ใช่ประโยชน์แก่คนหม่อมมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เวทดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นย่อมประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก และทำให้
สัทธรรมนี้สูญหายไป” (อง.เอกก.(ไทย) 20/131-139/20)

สิ่งสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงมีวัตถุประสงค์ ในการที่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมา ก็เพื่อ
ประโยชน์อันไพศาล มิใช่จำเพาะกลุ่มหรือเพื่อพระพุทธองค์เอง ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุตระหนักไม่
เพิกเฉย หรือละเลย ดังวัตถุประสงค์การบัญญัติพระธรรมวินัยซึ่งจำแนกตามประโยชน์ของ
ส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ก. ว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม

1) สงฆสมุฏฐตตาย (เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้
ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณโทษแห่งความประพฤตินั้น ๆ ชัดเจนแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นไว้โดย
ความเห็นร่วมกัน — for the comfort of the excellence of the unanimous Order)

2) สงฆฆมาสุตตาย (เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ — for the comfort of the Order)

ข. ว่าด้วยประโยชน์แก่บุคคล

3) ทุมมงฺกนุ ปุคคลานัน นิคคหาย (เพื่อข่มบุคคลผู้เก๋อยาก คือ เพื่อกำราบคนผู้ด้าน
ประพฤติทราม — for the control of shameless persons)

4) เปสลานัน ภิกฺขุณฺเฬ ฆาสุวิหาราย (เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม — for
the living in comfort of well-behaved monks)

ค. ว่าด้วยประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ หรือแก่ชีวิต ทั้งทางกายและทางใจ

5) ทิฏฐธมฺมิกานัน อาสวานัน สํวราย (เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือ
เพื่อระงับปิดทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมิในปัจจุบัน — for the restraint
of the cankers in the present; for the prevention of temporal decay and troubles)

6) สมปรายิกานัน อาสวานัน ปฏฺฐิตตตาย (เพื่อบำบัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
คือ เพื่อแก้ไขมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ความเดือดร้อน ที่จะมิมาในภายหน้าหรือภพหน้า --
for warding off the cankers in the hereafter; for protection against spiritual decay and
troubles)

ง. ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชน

7) อปฺปสนฺนนานัน ปสาทาย (เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส — for the
confidence of those who have not yet gained confidence)

8) ปสนฺนนานัน ภฺยโยภาวาย (เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว — for the
increase of the confidence of the confident)

จ. ว่าด้วยประโยชน์แก่พระศาสนา

9) สทฺธมฺมกฺขุติยา (เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัทธรรม — for the lastingness of the true
doctrine)

10) วินยานุคคหยา (เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือ ทำให้มีบทบัญญัติสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่ สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น — for the support of the discipline) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546ค)

ตัวอย่างเหตุการณ์หลังพุทธปรินิพพานสะท้อนให้เห็นว่า มีผู้จ้องประหลาดตนนอกธรรมนอกวินัยอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีพระภิกษุแก่ชราชื่อว่า สุภัททะ กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยหลายประการ แสดงความโล่งใจเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน โดยกล่าววาจาว่า

“อย่าเลย ท่านผู้มีอายุ อย่าเศร้าโศก อย่า คร่ำครวญเลย พวกเรารอดพ้นแล้วจากมหาสมณะรูปนั้น ที่คอยจ้ำจี้จ้ำไชพวกเราอยู่ว่า “สิ่งนี้ควรแก่พวกเธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่พวกเธอ” บัดนี้ เราปรารถนาสิ่งใด ก็จักทำสิ่งนั้น พวกเราไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่ทำสิ่งนั้น” (ที.ม.(ไทย) 10/232/174)

คำพูดของพระสุภัททะทำให้พระมหากัสสปเถระเกิดความวิตกและสังเวช พร้อมกับดำริที่จะชำระมลทินเพื่ออารังไว้ซึ่งพุทธศาสนา รักษาพระธรรมไว้ จึงชักชวนพระอรหันตสาวกทั้งหลายด้วยวาจาว่า

“ท่านทั้งหลาย เอาเถิด พวกเราจะสังคายนาพระธรรมและวินัยกัน ก่อนที่ธรรมจะรุ่งเรือง ธรรมจะถูกคัดค้าน สิ่งมิใช่วินัยจะรุ่งเรือง วินัยจะถูกคัดค้าน ก่อนที่พวกอธรรมวาทีจะมีกำลัง พวกธรรมวาทีจะอ่อนกำลัง พวกอวินยวาทีจะมีกำลัง พวกวินยวาทีจะอ่อนกำลัง”

(วิ.จ.(ไทย) 7/437/276)

จากคำกล่าวของพระมหากัสสปเถระ แสดงให้เห็นถึงความกังวลต่อความเสียหายหรือเสื่อมสูญของพุทธศาสนาที่จะเกิดขึ้นในกรณีที่มีคนคิดและทำนอกเหนือไปจากพระธรรมวินัย ต้องรีบจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ให้ชัดเจน ป้องกันให้การบิดเบือนได้ยากขึ้น ไม่เช่นนั้น อธรรมคือสิ่งที่ไม่ถูกต้องขอธรรมจะรุ่งเรือง ธรรมจะถูกต่อต้านคัดค้าน การปฏิบัติผิดพระวินัย (มิใช่วินัย) จะรุ่งเรือง พระวินัยจะถูกคัดค้านถดถอย พวกที่สอนนอกกลุ่มนอกทาง (อธรรมวาที) อาจจะมีกำลังแข็งแกร่งมากขึ้น พวกที่สอนและปฏิบัติตามหลักอย่างแท้จริง (ธรรมวาที) อาจจะทำอ่อนกำลังลง นับเป็นความกังวลและคำปรารภที่มองการณ์อย่างแท้จริง

บทสรุป

จากเนื้อหาดังกล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า หน้าที่หลักของพุทธบริษัทตามที่ปรากฏในพุทธศาสนามี 2 ประการคือ การศึกษาพระธรรมวินัย คือการศึกษาพระธรรมวินัยหรือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ถ่องแท้ที่เรียกว่า “คันถธุระ” หน้าที่นี้จะเป็นการปูทางที่ถูกต้องเป็นสัมมาบรรคสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ การนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ศึกษาอย่างเข้าใจถ่องแท้แล้วไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการรู้แจ้งและเกิดผลต่อชีวิตอย่างแท้จริงตามหน้าที่ที่ 2 ที่เรียกว่า “วิปัสสนาธุระ” วิปัสสนาธุระดังกล่าวนี้ คือการนำหลักการที่ได้ศึกษาอย่างถ่องแท้แล้วมาปฏิบัติ หรือตามครรลองสายปรียัติ ปฏิบัติ และ

ปฏิเวธ นั่นคือ ศึกษาเรียนรู้ให้ถึงแก่น (ปริยัติ) แล้วปฏิบัติให้ถูกต้องอย่างจริงจัง (ปฏิบัติ) สุดท้ายคือ การรู้แจ้งเห็นจริงหรือการเสพส่วยผลจากการปฏิบัตินั้น (ปฏิเวธ)

เมื่อพิจารณาหน้าที่จำแนกตาม 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบรรพชิตและคฤหัสถ์ อาจสรุปได้ว่า กลุ่มบรรพชิต (ภิกษุ) มีหน้าที่หลัก 2 ประการคือ คือ 1) การรักษาพระธรรมวินัยซึ่งสามารถทำได้โดยตรงด้วยการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อย่างถูกต้องไม่ผิดเพี้ยน 2) การอนุเคราะห์สังเคราะห์ประชาชนซึ่งสามารถทำได้ 2 วิธีคือ เป็นที่พึ่งทางจิตใจและสติปัญญา กล่าวคือ ปลุกปลอบใจให้เกิดความกล้าหาญทางจริยธรรม และเป็นที่ยึดทางปัญญาได้โดยให้ความกระจ่างในปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาหรือปัญหาบางประการที่ชาวพุทธยังไม่สามารถเข้าใจได้

ส่วนพุทธบริษัทกลุ่มคฤหัสถ์ คือ อุบาสก-อุบาสิกา มีหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ 1) ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง และ 2) การปกป้องดูแลและส่งเสริมพุทธศาสนาซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธี เช่น ช่วยสอดส่องพฤติกรรมที่ไม่ดีงามผิดหลักพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ ปกป้องแก้ไขกรณีเกิดความผิดเพี้ยนเกี่ยวกับหลักคำสอนในพุทธศาสนา ไม่ปล่อยให้มีการตีความสั่งสอนอย่างผิดเพี้ยนจากหลักเป้าหมายของพุทธศาสนา และสนับสนุนกิจการของพุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ คือ หน้าที่ในการปฏิบัติด้วยตนเองเป็นเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่การเป็นตัวอย่างและเอื้อประโยชน์แก่สาธารณชน กล่าวคือ ให้บรรลุอุத்தหิตประโยชน์ก่อนเป็นเบื้องต้นค่อยถ่ายทอดสู่ผู้อื่นเป็นปรหิตประโยชน์ อันได้แก่ สังคมประเทศชาติ และพุทธศาสนาโดยรวมด้วย

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ทองตะโก. (2553). *อุบาสก-อุบาสิกา*. (ออนไลน์) (ค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559). จาก <http://www.royin.go.th>
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- แก้ว ชิตตะขบ. (2558). *คู่มือพุทธศาสนิกชน*. กรุงเทพฯ: ธรรมะอินเทรนด์.
- दनัย ไชโยธธา. (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองย้อย แสงสินชัย. (2557). *พุทธบริษัท*. (ออนไลน์) 2 ตุลาคม 2557 (ค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559). จาก <https://www.facebook.com/tsangsinchai?fref=nf&pnref=story>
- ประพนธ์ เศวตนิรันทน. (2549). *ดอกเบ็ญจ (บุญกิริยาวัตถุ 10)*. (ออนไลน์) 2549 (ค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2559). จาก <http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~sprapant/Buddhism/interest.pdf>

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *คำวัด*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546ค). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). *ก้าวไปในบุญ*. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.
- พระสุนัน อาสยสุโก (สำลีงาม). (2558). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 4(2), 291-298.
- พุทธทาสภิกขุ. (2543). *ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด.
- สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2556). *จารีต ประเพณี กิจวัตร และมารยาทของพระสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ). (2540). *การเผยแผ่พุทธศาสนา : คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.